

Nr 40

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner om ersättare för riksdagens ledamöter.

Ärendet

I detta utlåtande behandlas

1) motionerna I: 270 av herrar Bengt Gustavsson och Larfors samt II: 307 av herr Zetterström och fru Ludvigsson samt herrar Skoglund och Svensson i Eskilstuna (alla s); samt

2) motionen II: 140 av herr Sjöholm (fp)

Hemställan avser i *motionerna 1)* »att i skrivelse till Kungl. Maj:t begäres att förslag snarast möjligt förelägges riksdagen om införande av ett system med ersättare för riksdagsledamot i huvudsak i enlighet med författningsutredningens förslag i dess slutbetänkande (SOU 1963: 17 s. 291 f., 1963: 18 s. 51 f.)»;

och i *motionen 2)* »att riksdagen måtte besluta att till grundlagberedningen överlämna denna motion för prövning av däri anförda synpunkter».

Det bör tilläggas att motionen 2) avser ersättare för statsråd som är ledamöter av riksdagen.

Betänkande av grundlagberedningen

Grundlagberedningen har framlagt ett den 31 mars 1970 dagtecknat betänkande om »Ersättare för riksdagsledamöterna» (SOU 1970: 17).

I fråga om ersättare för frånvarande riksdagsledamot sammanfattar beredningen sitt förslag så:

Grundlagberedningens förslag innebär att ersättare obligatoriskt — av talmannen — kallas att tjänstgöra när ledighet i femton dagar eller för längre tid beviljas den ordinarie ledamoten. Även vid kortare ledigheter skall emellertid enligt förslaget finnas *möjlighet* att kalla ersättare till tjänstgöring. Denna möjlighet kan främst uppfattas som en garanti för en majoritet mot att tillfälligt komma i minoritet. Den blir av betydelse i fall då kvittning är verkningslös. I övrigt kan man räkna med att proportionaliteten partierna emellan i allmänhet upprätthålls med hjälp av kvittning. Möjligheten att vid varje ledighet kalla ersättare bör främja kvittningsöverenskommelser. Denna möjlighet lär därför sällan behöva utnyttjas. Den kan bli aktuell, när ett parti någon gång inför ett viktigt avgörande vägrar medverka till kvittning. I situationer, där man inte kan hjälpa sig med kvittning, innebär tillgången till ersättare bl. a. att kraven på ledamöterna att, kanske med fara för hälsan, inställa sig till omröstning i riks-

dagen minskar. Den fakultativa regeln har i förslaget utformats så, att ersättare för frånvarande ledamot skall kallas in, om minst tio av riksdagens ledamöter begär det.

Ledamoten herr Hernelius (m) har i en reservation förordat en gräns vid 30 dagar i stället för vid 15 dagar. Häri har experten herr Björkman (m) instämt.

Om ersättare för riksdagsledamot som är statsråd anför beredningen i sammanfattningen:

Tre skäl kan åberopas för att införa ersättare för riksdagsledamöter, som samtidigt är statsråd. För det första bör statsrådets hårt ansträngda arbetstid reserveras för regeringsarbetet, och de bör befrias från att närvara i riksdagen för att delta i voteringar. För det andra är de redan nu såväl rättsligen som faktiskt förhindrade att i full omfattning utöva ledamotskapet i riksdagen, vilket kan sägas leda till förskjutning i vissa hänseenden i representationen mellan partigrupperna och mellan skilda valkretsar. För det tredje kan jävssynpunkter åberopas till förmån för att statsråden utesluts från att delta i förtroendeomröstningar med personlig syftning.

Grundlagberedningen har funnit de anförda skälen övertygande. Det kan erinras om att i Norge statsråden inte äger utöva ledamotskap i stortinget.

Ersättare skall enligt beredningens förslag obligatoriskt träda i statsrådets ställe som riksdagsledamot och äga utöva riksdagsmannasysslan utan särskilda begränsningar. Regeringsledamoten blir m. a. o. obehörig att utöva mandatet. Han bör inte heller uppbära arvode eller annan ersättning som riksdagsledamot. Han kan emellertid väljas till riksdagen och intar sin plats där, så snart han frånträder statsrådsämbetet.

Beredningen föreslår vidare att ersättare alltid skall träda i talmannens ställe som ledamot.

Beredningen har diskuterat, om införandet av ett ersättersystem bör medföra en sänkning av antalet ledamöter i riksdagen. Den anför härom i sammanfattningen:

Införs ersättare enligt vad ovan skisserats, kan det i viss mån tala för en sänkning av antalet ledamöter i riksdagen. Dels får kammaren ett faktiskt tillskott på ungefär femton ledamöter genom statsrådets ersättare. Dels kan ersättarna sägas fylla uppgiften att förmedla kontakter och impulser med väljaropinionen på ungefär samma sätt som de ordinarie ledamöterna. Värdet av ett ersättersystem sådant som det föreslagna med tjänstgöring för ersättarna i regel endast vid mera långvarig ledighet är emellertid från denna senare synpunkt svårbedömt. Man har enligt beredningens mening anledning att avvakta erfarenheterna av arbetsförhållandena i den nya enkammarriksdagen, innan man tar upp ledamotsantalet till omprövning.

På denna punkt har ledamoten herr Hernelius (m) avgett en reservation, i vilken han förordar en sänkning av ledamotsantalet till 300. Häri har experten herr Björkman (m) instämt. Ledamoten herr Lundström (fp) har

i ett särskilt yttrande anfört, att enligt hans mening mycket talar för en sänkning av ledamotsantalet om ersättare införs men att han ansluter sig till beredningens mening att man bör avvakta erfarenheterna av enkammarriksdagen.

Slutligen anför beredningen i sammanfattningen följande:

Ersättare, t. ex. för statsråd, skall, om han är i tjänst vid tiden för utskottsval, kunna väljas till ledamot eller suppleant i utskott. Givetvis kan ersättaren delta i utskottsarbetet endast under den tid han uppehåller ledamotsbefattningen. Ersättare, som träder i tjänst *efter* val till utskott, skall inte utan vidare ta den ersatte ledamotens plats i utskott. Möjlighet skall emellertid finnas att genom en tillfällig ökning av antalet suppleantplatser välja honom till suppleant i utskott för tjänstgöringstiden.

Enligt förslaget skall ersättare under den tid han tjänstgör åtnjuta samma ekonomiska förmåner som ordinarie ledamot, eventuellt därutöver någon form av s. k. exspektansbidrag.

Ersättare skall väljas redan vid riksdagsvalet och genom samma valhandling som ledamöterna. Ersättarna utses efter i princip samma regler som efterträdare till riksdagsledamöter och som suppleanter för landstingsmän och kommunfullmäktige.

För att så långt som möjligt göra ersättarna till gruppssuppleanter skall enligt förslaget endast »ospaltade» valseklar få användas vid riksdagsval. För ordinarie ledamöterna skall utses lika många ersättare, dock minst tre (för varje lista). Använder parti endast en (ospaltad) lista i en valkrets, innebär regleringen att alla ledamöterna får samma ersättare. Ersättarna skall kallas till tjänstgöring i den ordning de har blivit utsedda. Om ett parti har tre mandat i en viss valkrets och dessa innehas av A, B och C, är alltså den fjärde kandidaten på listan, D, förste ersättare till både A, B och C. Näste kandidat, E, inträder först om ännu en ledighet inträffar eller D har förhinder. Till efterträdare till avgången ledamot skall utses den ersättare för honom, som stod närmast i tur.

Grundlagberedningen har ansett att ett förslag om ersättare bör sättas i kraft så snart det lämpligen kan ske. Beredningen föreslår att bestämmelserna om ersättare tillämpas första gången vid 1973 års val och får betydelse från och med 1974 års riksdag. I så fall erfordras att 1970 års riksdag under vårsessionen antar vilande grundlagsförslag i ämnet.

Utskottet

Utskottet inhämtade i början av denna session, att grundlagberedningen hade för avsikt att framlägga ett betänkande angående ersättare för riksdagens ledamöter. I detta läge fann sig utskottet böra avvakta beredningens arbete, innan förevarande motioner upptogs till behandling. Numera har betänkandet avlämnats. Huvudinnehållet har återgetts ovan. Motionärernas synpunkter har tillgodosetts i allt väsentligt. Någon proposition har emellertid inte framlagts redan vid denna session, utan remissbehandling avses ske.

Utskottet hemställer,

att riksdagen förklarar motionerna I: 270 och II: 307 samt II: 140 besvarade med vad utskottet anfört.

Stockholm den 21 maj 1970

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herr Georg Pettersson (s), fru Segerstedt Wiberg (fp), herrar Sveningsson (m), Harald Pettersson (cp), Sörlin (s), Richardson (fp), Hernelius (m), Nyquist (s), Ivar Andersson (s) och Norberg (s); samt

från andra kammaren: herrar Henningsson (s), Nelander (fp), Björkman (m), Johansson i Trollhättan (s), Boo (cp), Andersson i Billingsfors* (s), Gustafsson i Barkarby (s), fru Hjelm-Wallén (s), herrar Glimner (cp) och Strömberg (fp).

* Ej närvarande vid justeringen.